

2. PROCJENA BDP-a REPUBLIKE HRVATSKE ZA 1994. I 1995. GODINU

1. UVOD

Gross domestic product (GDP) ili bruto domaći proizvod (BDP) u tekućim cijenama predstavlja konačni rezultat aktivnosti proizvodnje rezidentnih proizvođača, odnosno ukupnu novčanu vrijednost finalnih dobara i usluga proizvedenih u nekoj zemlji. Kao agregatni izraz jednak je bruto dodanoj vrijednosti svih rezidentnih jedinica u određenom vremenskom razdoblju (obično godini dana)¹.

Bruto domaći proizvod se često uzima kao mjera privredne aktivnosti u nekoj zemlji. Nominalni bruto domaći proizvod izražen je u tekućim cijenama, a realni u stalnim cijenama (sve aktivnosti se bilježe prema cijenama iz nekog baznog razdoblja). U SNA se koriste koncepti vrednovanja outputa po baznim² i proizvođačkim cijenama. Razlika između vrednovanja outputa po baznim i proizvođačkim cijenama primarno ovisi o tretiranju poreza i subvencija u SNA³.

---

¹ United Nations: *System of National Accounts 1993*, United Nations, Washington D.C., 1993, paragraf 1.28, 2.171-180, 7.17.

² Engl. = BASIC PRICES.

³ Temeljna podjela poreza je na poreze na proizvode (porezi tipa VAT-a, porezi i davanja na uvoz osim VAT-a, porezi na izvoz, porezi na proizvode osim VAT-a i uvoznih i izvoznih davanja) i ostale poreze na proizvodnju. Za detaljniju podjelu poreza i subvencija vidjeti SNA 1993, 7.48, 8-43.

2. METODE MJERENJA BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA

Prema SNA 1993. postoje tri pristupa mjerenju BDP-a. To su pristup proizvodnje, pristup agregatne potražnje i pristup dohotka.

Prema pristupu proizvodnje, BDP je jednak ukupnoj proizvodnji po djelatnostima uvećanoj za poreze manje subvencije (neto poreze) koji nisu uračunati u vrijednost proizvodnje po djelatnostima (ovisno o načinu vrednovanja outputa), umanjenoj za ukupnu intermedijarnu potrošnju (po kupovnim cijenama).

Prema pristupu agregatne potražnje, BDP je jednak ukupnoj finalnoj tekućoj potrošnji ($C + G$) plus bruto investicije I (u fiksni kapital i zalihe), plus izvoz manje uvoz ($E - U$)⁴.

Prema pristupu dohotka, BDP je jednak sumi naknada zaposlenima, poreza manje subvencija (neto poreza) na proizvodnju i uvoz, neto mješovitog dohotka, neto poslovnog viška i potrošnje fiksnog kapitala.

Da bi se BDP izračunao po pristupu proizvodnje potrebno je imati podatke o ukupnoj proizvodnji i intermedijarnoj potrošnji po djelatnostima (ili sastavljenu input-output tablicu pomoću koje se može aproksimirati intermedijarna potrošnja - zadnja je za Hrvatsku sastavljena još davne 1987). U Republici Hrvatskoj do 1992. svi ekonomski subjekti bili su obvezni davati završne račune Zavodu za platni promet, koji su, iako je njihov koncept bio prilagođen MPS-u,⁵ predstavljali dobru osnovu za dobivanje podataka o ukupnoj proizvodnji i intermedijarnoj potrošnji. Međutim, nakon 1992. svi privredni subjekti više nisu bili obvezni davati završne račune na dovoljno niskoj razini agregacije, a time je praktično presahnuo izvor podataka potrebnih za precizno izračunavanje BDP-a po proizvodnom pristupu. Osim toga, prikupljanje

---

⁴ Prema SNA još se mora ubrojiti i neto nabava dragocjenosti kao zasebna kategorija.

⁵ MATERIAL PRODUCT SYSTEM, sustav nacionalnih računa korišten u socijalističkim zemljama, a prema kojem se izostavljaju tzv. "neproizvodne usluge", npr. osobne usluge.

i ažuriranje, te obrada tih podataka bio bi vrlo zahtjevan posao, jer se radi o tisućama privrednih subjekata. Stoga se u ovom radu BDP neće računati po ovom pristupu.

Pristup agregatne potražnje u definicijskoj relaciji BDP-a uključuje pet makroekonomskih varijabli (C, G, I, E i U) koje treba procijeniti. Za državnu potrošnju postoje relativno dobri izvori podataka (podaci Ministarstva financija). Izvoz i uvoz prema najnovijoj metodologiji MMF-a bilježi Narodna banka Hrvatske. Investicije bi se mogle dobiti iz podataka DZS-a. Osobna potrošnja i sam BDP ostaju nepoznati, a nema pouzdanih podataka za procjenu osobne potrošnje (nema ankete domaćinstava i sl.). Za osobnu potrošnju postoje samo podaci o izdacima kućanstava na robu i usluge⁶. Međutim, u tim izdacima nisu obuhvaćene sve usluge (osobito državne - zdravstvo, mirovinsko osiguranje, školstvo, i sl.) i trgovina (potrošnja iz uvoza - "šoping" u Mađarskoj, Austriji i Sloveniji). Osim toga, u izdatke će svakako ući i dio dohodaka stvorenih u sivoj ekonomiji. Za daljnju procjenu makroagregata realnog BND (bruto nacionalni dohodak⁷) trebalo bi osim poznavanja stavke neto pritjecanja dohotka uposlenih faktora proizvodnje u inozemstvu, poznavati i omjer promjene izvoznih i uvoznih cijena.

Pristup dohotka procjeni BDP-a obuhvaća zbrajanje komponenata troškova dodane vrijednosti: neto porezi (porezi minus subvencije) na proizvodnju i uvoz, potrošnja fiksnog kapitala, bruto naknada zaposlenima i poslovni višak. **Porezi minus subvencije na proizvodnju i uvoz** su ona obvezna plaćanja poduzeća prema državi ili međunarodnim organizacijama koja se u poduzećima tretiraju kao sastavni dio troškova proizvodnje. U njih su uključena porezna davanja na proizvodnju, prodaju, nabavu ili uporabu roba i usluga. Direktni porezi koji se plaćaju na dobit ne uključuju se u ovu kategoriju, već ulaze u dodanu vrijednost kao dio poslovnog viška. Subvencije su

---

⁶ DZMAP, "Croatian Economic Trends", br. 3-5, Zagreb, 1995.

⁷ SNA više ne koristi kategoriju bruto nacionalni proizvod (GNP), jer je to kategorija proizvoda, a ne dohotka.

dodatak koji država uplaćuje proizvođačima povrh njihovih prihoda od prodaje. Subvencije se mogu temeljiti na vrijednosti proizvedene robe, na radu ili zemljištu korištenom u proizvodnji ili na načinu na koji je proizvodnja organizirana. Također se i transferi državnim poduzećima za pokriće gubitaka, koji su rezultat prodaje roba ispod ukupnih troškova proizvodnje uslijed administrativne odluke, smatraju subvencijama. Transferi za investicije ili pokrivanje štete i/ili gubitka na fiksnom kapitalu tretiraju se kao kapitalni transferi i izuzimaju se iz subvencija. **Potrošnja fiksnog kapitala** ne smije se brkati sa otpisom ili rashodovanjem opreme. Trošenje nije nešto što se može vidjeti, jer dolazi do vrlo malih ili čak nikakvih promjena na imovini, već je ona iskorištena u tom smislu da ima određeni vijek trajanja, te je protokom vremena, ona sve bliže kraju tog vijeka. Potrošnju fiksnog kapitala mjerimo prema troškovima zamjene, što znači da se bilježi prema dijelu vrijednosti tekuće zamjene, a ne po knjižnoj vrijednosti (povijesnim troškovima - metodi koja se najčešće koristi u poslovnom računovodstvu). Pod **naknadama zaposlenima** podrazumijevaju se: plaće i nadnice u novcu i naturi ("wages and salaries in cash and kind"), uplate poslodavaca u fondove socijalnog osiguranja u korist zaposlenih radnika, uplate poslodavaca mirovinskim fondovima, zdravstvenom i životnom osiguranju i slično u korist zaposlenih radnika. U zaposlene se ne uključuju: vlasnici osobnih (neinkorporiranih) društava, kao i članovi njihovih obitelji koji ne primaju naknadu za svoj rad. Treba istaknuti da se naknada zaposlenima kao komponenta dodane vrijednosti prema ovom pristupu odnosi na naknadu koju su rezidentne jedinice isplatile i domaćim i stranim jedinicama, a ne uključuje se dio koji su rezidenti dobili kao naknadu za rad u inozemstvu (razlika između koncepta domaćeg i nacionalnog proizvoda)⁸. **Neto poslovni višak** se definira kao ostatak nakon odbijanja intermedijarne potrošnje, neto poreza na proizvodnju i uvoz, potrošnje fiksnog kapitala i naknade zaposlenima od ukupne proizvodnje po djelatnostima. Po definiciji, samo se kod tržišnih proizvođača, ili kod onih čija se vrijednost proizvodnje određuje prema tržišnim cijenama, može javiti poslovni višak. Kod one proizvodnje koja se vrednuje po

---

⁸ Detaljnije o komponentama naknade zaposlenima vidjeti u SNA 1993., str. 166.

troškovima (državne službe i neprofitne organizacije), poslovni višak ne postoji. Stoga je *dohodovna metoda najbolja kod procjene outputa državnih službi, neprofitnih organizacija i ostalih jedinica, čiji se output dobiva zbrajanjem troškova*. Zbog same definicije poslovnog viška kao rezidualne stavke, ova metoda je manje efikasna za vrednovanje proizvodnje tržišnih pogona, jer se do dodane vrijednosti može doći s manje podataka korištenjem pristupa proizvodnje (ako se do podataka o vrijednosti proizvodnje i intermedijarne potrošnje može doći). Profit, kako se izračunava u poslovnom računovodstvu, ne mora biti dobra aproksimacija poslovnog viška per se, već ga se treba prilagoditi na odgovarajući način. Iz profita treba ukloniti neto primljene prihode od vlasništva (dividende, kamate i sl.), kapitalne transfere, te prihode koji nastaju prodajom fiksnog kapitala. Profit treba, nadalje, prilagoditi za promjene zaliha.

3. PROCJENA BDP-a U HRVATSKOJ ZA 1994. I 1995. PRISTUPOM DOHOTKA

Procjena je obavljena u tekućim cijenama. Korišteni su podaci Zavoda za platni promet (Statistički bilten, Osnovna privredno-financijska kretanja), Državnog zavoda za statistiku (Mjesečna statistička izvješća, Statistički ljetopis, Priopćenja), Državnog zavoda za makroekonomske analize i prognoze (Croatian economic trends), Ministarstva financija (Mjesečni statistički prikaz Ministarstva financija), NBH (Monthly statistical indicators), MMF (International financial statistics), te rad *Ocjena bruto domaćeg proizvoda (GDP) Republike Hrvatske za razdoblje od 1990. do 1994. godine* autora M. Crnogorac i D. Marin. Budući da su uglavnom korišteni podaci ZAP-a, gdje se obrađuju primici i izdaci pojedinih subjekata, a ne obračunate kategorije (koje bi se trebale koristiti prema načelima SNA), u tome leži osnovni nedostatak primjenjene metodologije. Na primjer, kada se obrađuju plaće radi se o plaćama isplaćenim u navedenom razdoblju, a ne o plaćama zaradenim u navedenom razdoblju. Isto vrijedi i za fiskalne prihode. Usprkos tim manjkavostima, korištena metodologija ipak daje uvid u kretanje pojedinih stavki i čitavog BDP-a.

Godine 1994. bruto naknade zaposlenima (neto plaće zaposlenima, porez na dohodak plaćen od poslodavaca u ime zaposlenih, doprinosi iz plaća i na plaće mirovinskom i zdravstvenom fondu, fondu za zapošljavanje, te izdvajanja za dječji doplatak, topli obroci, honorari i druga primanja s osnove rada) iznosile su 38.093.462 tisuća kuna (tablica 1).

Tablica 1.
BRUTO NAKNADE ZAPOSLENIMA 1994.

g. 1994./ u tisućama kn	Neto plaća	Doprinosi iz plaća i na plaće	Porez i prirez na doh. iz plaće	Naknade za izvršen rad stanovništvu i iz radnog odnosa
	kol. 1	kol. 2	kol. 3	kol. 4
Privreda	9.798.658	6.624.783	2.429.962	6.043.050
Banke i fin. organizacije	522.733	345.588	156.385	
Društvene djelatnosti	2.494.176	1.710.571	662.891	1.238.596
Izvanproračunski fondovi	131.872	86.575	39.563	103.554
Drugi fondovi	28.663	19.030	8.133	15.908
Državna upravna tijela i jed. lok. uprave i samouprave	2.486.459	1.613.615	548.978	983.719
Ukupno	15.462.561	10.400.162	3.845.912	8.384.827

Izvor: Zavod za platni promet: "Statistički bilten", br. 12, 1994, Zgb.

Društvene djelatnosti obuhvaćaju: prosvjetu, znanost, informiranje, kinematografiju, ostalo iz kulture, sport, zdravstvo, socijalnu zaštitu, te odvjetničke i druge usluge. *Drugi fondovi* obuhvaćaju: stambeno komunalne fondove i fondove osnovane po posebnim zakonima. *Neto plaće* obuhvaćaju novčane transakcije preko žiro računa u navedenom razdoblju, a ne za navedeno razdoblje. Opis kategorija u neto plaćama nalazi se u Uputi o novčanim tokovima preko računa u Zavodu za platni promet. *Doprinosi iz plaća i na plaće* obuhvaćaju doprinose koje poslodavac plaća iz bruto plaće zaposlenika, s tim da se nova metodologija primjenjuje od ožujka 1994. *Porezi i prirezi na dohodak iz plaće* obuhvaćaju poreze i prireze koje poslodavac plaća iz bruto plaće zaposlenika, s tim da se nova metodologija također primjenjuje od ožujka 1994. *Naknade za izvršen rad stanovništvu i iz radnog odnosa*

obuhvaćaju naknade po posebnim ugovorima (autorski honorari i sl.), naknade za rad s učenicima i studentima na praktičnom radu, naknade sucima i porotnicima i sl., te ostala primanja s osnove radnog odnosa (dnevnice, troškovi prijevoza - u 1994. godini se topli obrok nije računao u ovu kategoriju i nije se iskazao nigdje u navedenim podacima). Ako se dobivenim ukupnim naknadama zaposlenima od 38.093.462 tisuća kuna doda 300 kuna po zaposlenom (njih 1.221.000 - podaci Zavoda za statistiku, zajedno s vojskom i policijom - koji su procijenjeni na 150.000) mjesečno, dobiju se ukupne bruto naknade zaposlenima 1994. godine u iznosu od 43.029.062 tisuća kuna, i koje su sudjelovale u BDP-u s 51.75%.

Porezi na proizvodnju i uvoz (u koje se ubrajaju: porez na promet, županijski, općinski i gradski porezi, te carine i pristojbe) minus subvencije (primljena sredstva iz proračuna i fondova) iznosili su 1994. godine (tablica 2):

Tablica 2.
POREZI NA PROIZVODNJU I UVOZ MINUS SUBVENCije 1994.

g. 1994./ u tisućama kn	Primljena sredstva iz proračuna i fondova	Porez na promet	Županijski općinski i gradski	Carine i pristojbe
	kol. 1	kol. 2	kol. 3	kol. 4
Privreda	1.502.012			
Banke i fin. organizacije				
Društvene djelatnosti	1.859.729*			
Izvanproračunski fondovi				
Drugi fondovi				
Državna upravna tijela i jed. lok. uprave i samouprave				
Ukupno	1.502.012	15.446.765	483.807	3.680.998

* Za društvene djelatnosti je kol 1 prihod, pa se ne računa u subvencije.

Izvor: Zavod za platni promet: "Statistički bilten", br. 12, 1994, Zgb.

Ostale komponente dohodovne metode i njihovi iznosi prikazani su u tablici 3.

Tablica 3.
PROCJENA BDP-a ZA 1994. GODINU

u tisućama kn

Komponente dohodovne metode	Iznos	Udio
1. Bruto naknade zaposlenima	43.029.062	51.75
1.1. Ukupna neto primanja zaposlenih	28.782.988	34.60
1.2. Uplaćeni porez na dohodak	3.845.912	4.62
1.3. Doprinosi iz plaća i na plaće	10.400.162	12.51
2. Neto porezi na proizvodnju i uvoz	18.109.558	21.77
2.1. Porez na promet	15.446.765	18.58
2.2. Županijski i lokalni porezi	483.807	0.58
2.3. Carine i pristojbe	3.680.998	4.43
2.4. Subvencije (-)	-1.502.012	-1.80
3. Bruto poslovni višak	22.006.685	26.47
3.1. Potrošnja fiksnog kapitala	12.378.000	14.88
3.2. Prilagodba za promj. zaliha	5.361.000	6.45
3.3. Stambena renta (C&M)	4.811.584	5.79
3.4. Dobit minus gubici i mješ. dohodak	-543.899	-0.66
3.4.1. Mješ. dohodak samost. poljopr.	1.526.101	1.84
Procjena GDP u tek. cijenama 1994. (1+2+3)	83.145.305	100.00

Izvor: ZAP, DZS, DZMAP, Ministarstvo financija, Crnogorac i Marin (1995.), procjene Svjetske banke i Vlade.

Neto porezi na proizvodnju i uvoz, odnosno porezi na proizvode i uvoz (porez na promet, županijski i lokalni porezi, carine i pristojbe - podaci ZAP-a i Ministarstva financija) minus subvencije, iznosili su 18.109.558 tisuća kuna, odnosno oko 21.77% BDP-a. Bruto poslovni višak (potrošnja fiksnog kapitala - procjena Svjetske banke i Vlade samo za privredu, promjena zaliha - procjena Svjetske banke i Vlade (pored stavke stambena renta ovo je najupitnija veličina, jer u normalnim uvjetima iznosi do 3% BDP-a), imputirana stambena renta - prema procjeni DZMAP, dobit manje gubici - procjene Svjetske banke i Vlade i to gubici u iznosu od 2.070.000 tisuća kuna, te posebno iskazan mješoviti dohodak za samostalne poljoprivrednike - procijenjen prema prosječnoj zaradi od poljoprivrede i udjelu samostalnih poljoprivrednika i njima ovisnih ukućana u ukupnom broju poljoprivrednika) iznosio je

22.006.685 tisuća kuna, odnosno oko 26.47% BDP-a. Bruto domaći proizvod (procjena za 1994.) u tekućim cijenama je prema tome iznosio 83.145.305 tisuća kuna. Prema aritmetičkoj sredini prosječnih mjesečnih tečajeva NBH za USD koji je 1994. iznosio 1 USD = 5,993 kn, bruto domaći proizvod (procjena 1994) iznosio je 13.873.737 tisuća dolara, odnosno 2.900 USD po stanovniku (4.784.265 stanovnika).

Godine 1995. bruto naknade zaposlenima iznosile su 49.197.001 tisuća kuna prema strukturi u tablici 4, odnosno gotovo 52.97% BDP-a.

Tablica 4.
BRUTO NAKNADE ZAPOSLENIMA 1995.

g. 1995./ u tisućama kn	Neto plaća	Doprinosi iz plaća i na plaće	Porez i prerez na doh. iz plaće	Naknade za izvršen rad stanovništvu i iz radnog odnosa
	kol. 1	kol. 2	kol. 3	kol. 4
Privreda	13.432.115	9.163.115	2.634.921	5.220.615
Banke i fin. organizacije	792.840	577.838	210.344	
Društvene djelatnosti	3.790.210	2.642.307	854.001	979.010
Izvanproračunski fondovi	198.383	155.870	52.838	189.271
Drugi fondovi	36.903	27.469	10.487	11.275
Državna upravna tijela i jed. lok. uprave i samouprave	3.779.869	2.159.004	1.041.618	1.236.698
Ukupno	22.030.320	14.725.603	4.804.209	7.636.869

Izvor: Zavod za platni promet: "Statistički bilten", br. 12, 1995, Zgb.

Neto porezi na proizvodnju i uvoz (porezi minus subvencije) su 1995. godine iznosili 21.883.698 tis. kn, odnosno 23.57% BDP-a i imali su sljedeću strukturu (tablica 5):

Tablica 5.
POREZI NA PROIZVODNJU I UVOZ MINUS SUBVENCije 1995.

g. 1995./ u tisućama kn	Primljena sredstva iz proračuna i fondova	Porez na promet	Županijski, općinski i gradski	Carine i pristojbe
	kol. 1	kol. 2	kol. 3	kol. 4
Privreda	1.241.474			
Banke i fin. organizacije				
Društvene djelatnosti	3.183.672*			
Izvanproračunski fondovi				
Drugi fondovi				
Državna upravna tijela i jed. lok. uprave i samouprave				
Ukupno	1.241.474	18.116.726	250.060	4.758.386

* Za društvene djelatnosti je kol 1 prihod pa se ne računa u subvencije.

Izvor: Zavod za platni promet: "Statistički bilten", br. 12, 1995, Zgb.

Ostale komponente BDP-a za 1995. godinu i njegova struktura dani su u tablici 6:

Tablica 6.
PROCJENA BDP-a ZA 1995. GODINU

u tisućama kn

Komponente dohodovne metode	Iznos	Udio	Indeks 95/94
1. Bruto naknade zaposlenima	49.197.001	52.97	114.33
1.1. Ukupna neto primanja z.	29.667.189	31.94	103.07
1.2. Uplaćeni porez na dohodak	4.804.209	5.17	124.92
1.3. Doprinosi iz plaća i na plaće	14.725.603	15.86	141.59
2. Neto porezi na proizvodnju i uvoz	21.883.698	23.57	120.84
2.1. Porez na promet	18.116.726	19.50	117.28
2.2. Županijski i lokalni porezi	250.060	0.27	51.69
2.3. Carine i pristojbe	4.758.386	5.13	129.27
2.4. Subvencije (-)	-1.241.474	-1.34	82.65
3. Bruto poslovni višak	21.789.438	23.46	99.01
3.1. Potrošnja fiksnog kapitala	12.450.000	13.40	100.58
3.2. Prilagodba za promj. zaliha	3.153.000	3.40	58.81
3.3. Stambena renta (C&M)	5.201.322	5.60	108.10
3.4. Dobit minus gubici i mješ. dohodak	985.116	1.06	181.12
3.4.1. Mješ. dohodak samost. poljopr.	2.141.116	2.31	140.30
Procjena GDP u tek. cijenama 1994. (1+2+3)	92.870.137	100.00	111.69

Izvor: ZAP, DZS, DZMAP, Ministarstvo financija, Crnogorac i Marin (1995.), procjene Svjetske banke i Vlade.

Bruto poslovni višak (potrošnja fiksnog kapitala - procjena Svjetske banke i Vlade samo za privredu, promjena zaliha - procjena Svjetske banke i Vlade, dobit manje gubici - procjene Svjetske banke i Vlade i to gubici u iznosu od 1.156.000 tisuća kuna, te posebno iskazan mješoviti dohodak za samostalne poljoprivrednike - procijenjen prema prosječnoj zaradi od poljoprivrede 1995. i udjelu samostalnih poljoprivrednika i njima ovisnih ukućana u ukupnom broju poljoprivrednika) iznosio je 29.041.931 tisuća kuna, odnosno oko 23.46% BDP-a.

Bruto domaći proizvod (procjena za 1995.) u tekućim cijenama je prema tome iznosio 92.870.137 tisuća kuna. Prema aritmetičkoj sredini srednjeg tečaja NBH za USD koji je 1995. iznosio 1 USD = 5,22 kn, bruto domaći proizvod (procjena 1995) iznosio je 17.791.214 tisuća dolara, odnosno 3.719 USD po stanovniku (isti broj stanovnika).

Kao što se vidi iz navedenih brojaka porast bruto naknada zaposlenima iznosi 6.167.939 tisuća kuna, odnosno 14.3%. Uzrok tome je porast aktivnosti u uslužnim djelatnostima (trgovina, financijske i poslovne usluge, državna uprava i slično), dok je istovremeno došlo do promjene u strukturi zaposlenosti (povećava se broj zaposlenih u neprivredi gdje je neto plaća viša, a smanjuje u privredi). Treba imati na umu da je zbog neraspolaganja podacima procijenjen broj zaposlenih u Ministarstvu obrane i Ministarstvu unutarnjih poslova na 150.000. Bitno je povećana masa isplaćenih bruto naknada zaposlenima u ljeto 1995. zbog vojno-redarstvene akcije "Oluja". Zbog potrebe za organiziranjem života na oslobođenim područjima povećao se i broj zaposlenih u tijelima lokalne uprave, kao i aktivnost ekonomskih subjekata na tim područjima, a koja su ranije bila izvan obuhvata. Rast isplaćenih plaća u trgovini može se objasniti aprecijacijom valute⁹ što je dovelo do rasta dodane vrijednosti, pa i plaća u privatnim vanjskotrgovinskim poduzećima. Budući da je najveća masa plaća isplaćena u djelatnostima koje zapravo nemaju "prave" indekse količine (financijske i poslovne usluge, zdravstvo,

---

⁹ Vidi: Babić A.: "Efektivni tečaj kune u antiinflacijskom razdoblju", Privredna kretanja i ekonomska politika, Br. 5, Narodna banka Hrvatske i Ekonomski institut, Zagreb, prosinac 1995.

obrazovanje, državna uprava i sl.) vjerojatno je da su ostali izvan obuhvata službene statistike temeljene na ekstrapolaciji preko indeksa obujma.

Neto porezi na promet i uvoz minus subvencije povećali su se za 3.774.140 tisuće kuna ili čak 20.8%. Dio toga može se objasniti povećanom poreznom bazom, dio povećanom poreznom presijom (trošarine i pristojbe), smanjenjem porezne evazije, te Oliviera-Tanzi efektom (porast poreznih prihoda nakon smanjenja inflacije)¹⁰.

Bruto poslovni višak je najproblematičnija stavka. Zbog neraspolaganja odgovarajućim podacima dio komponenata (korekcija zaliha, potrošnja fiksnog kapitala, dobit minus gubici, mješoviti dohodak) je procjenjen, bilo na osnovu indeksa količina, bilo na neki drugi način, a dio prema drugim radovima. Osim toga, u gore navedene ograde poslovni višak se smanjio za 217.247 tisuća kuna, to jest oko 1%. Nominalni porast bruto domaćeg proizvoda u ovoj procjeni se, dakle, može isključivo protumačiti porastom bruto naknada zaposlenima i porastom poreza minus subvencija na proizvodnju i uvoz.

Prema tome, nominalni porast bruto domaćeg proizvoda 1995/1994 prema tekućim cijenama iznosi 11.69% (tablica 6). Pitanje je koliko od ovog postotka treba pripisati rastu realnog BDP-a, a koliko porastu cijena (tj. implicitnom BDP deflatoru). Državni zavod za statistiku objavljuje kvartalne procjene BDP-a u stalnim cijenama 1990., a istodobno ne postoji procjena BDP-a u tekućim cijenama za razdoblje (dobivena istim pristupom - proizvodnim pristupom) 1990.-1995. iz čega bi se mogao izračunati pouzdaniji deflator BDP-a. Pomoću BDP deflatora bi se potom mogao izračunati realni BDP.

Glede potrošača, masa neto plaća se povećala za 884.201 tis. kn ili 3.1%, dok je indeks troškova života za 1995/1994 iznosio 104. To znači da se masa realnih neto plaća smanjila za gotovo jedan posto. Da bismo

---

¹⁰ Vidjeti: Švaljek, (1995.), Anušić i Švaljek, (1995.).

zaključili da li su potrošači realno lošije živjeli, trebalo bi promotriti i vrijednost konzumiranih usluga koje dobijaju u naturi od države (obrazovanje, zdravstvo i slično), te uzeti u obzir veličinu neto transfera od države stanovništvu.

Prema SNA 1993. u BDP se treba uračunati i siva ekonomija. U ovom radu se u procjenu BDP-a nije uračunala siva ekonomija. No procjene sive ekonomije se kreću između 15% i 20% BDP-a¹¹. To znači da bi dobivene procjene BDP-a u tekućim cijenama za 1994. i 1995. godinu trebalo uvećati za otprilike 15% do 20%.

4. PROCJENA BDP-a POMOĆU PRISTUPA AGREGATNE POTRAŽNJE

Pomoću pristupa agregatne potražnje dobivene su slijedeće procjene GDP-a za 1994. i 1995. godinu (tablica 7):

Tablica 7.
PROCJENA BDP-a 1994. I 1995. PRISTUPOM AGREG. POTRAŽNJE

u mln. kn	94.	strukt. 94.	95.	strukt. 95.	95/94
1. Agregatna osobna potrošnja (C)	43.649	51.44%	52.942	57.04%	121.29
1.1. osobna potrošnja na robu i usluge	37.312	43.98%	45.600	49.13%	122.21
1.2. stambena renta	4.811	5.67%	5.201	5.60%	108.11
1.3. potrošnja vlastitih proizvoda	1.526	1.80%	2.141	2.31%	140.30%
2. Agregatna javna potrošnja (C)	25.267	29.78%	34.879	35.58%	138.04
2.1. središnja država	16.615	19.58%	20.744	22.35%	124.85
2.3. lokalna upr. i samoup.	2.887	3.40%	4.585	4.94%	158.82
2.4. izvanpror. fondovi	5.765	6.79%	9.550	10.29%	165.65
3. Bruto investicije (I)	17.314	20.40%	16.297	17.56%	94.13
3.1. investicije u fiksni k.	11.953	14.09%	13.144	14.16%	109.96
3.2. promjena zaliha	5.361	6.32%	3.153	3.39%	58.81
4. Izvoz (E)	39.252	46.26%	38.307	41.28%	97.59
5. Uvoz (U)	-40.636	-47.89%	-49.617	-53.46%	122.10
Ukupno: (BDP)	84.846	100.00%	92.808	100.00%	109.38

Izvor: Razni brojevi statističkih izvješća DZS, DZMAP, NBH i ZAP-a

¹¹ Vidi: Bejaković, Predrag, "Metode mjerenja i fenomen sive ekonomije u Hrvatskoj", Financijska praksa 19(4), Zagreb 1995., str. 317-346.

Agregatna osobna potrošnja (C) 1994. godine iznosila je 43.649 mln. kn, a sastojala se od: osobne potrošnje na robu i usluge koja je 1994. iznosila 37.312 mln. kn (podaci DZMAP: "Croatian economic trends", siječanj 1995. i siječanj 1996.), stambene rente koja je 1994. iznosila 4.811 mln kn (prema DZMAP i potrošnje vlastitih poljoprivrednih proizvoda samostalnih poljoprivrednika koja je iznosila 1.526 mln. kn (procijenjeno prema podacima Državnog zavoda za statistiku pomoću broja samostalnih poljoprivrednika i prosječne plaće u poljoprivredi). U strukturi procjene BDP-a za 1994. godinu osobna potrošnja iznosila je 51.44%.

Agregatna javna potrošnja na robu i usluge (G) iznosila je 1994. godine 25.267 mln. kn, a sastojala se od: potrošnje središnje države koja je iznosila 16.615 mln kn (podaci Ministarstva financija: "Mjesečni statistički prikaz Ministarstva financija", br. 1, 2, 3 i 4, 1995. i 1996.), potrošnje lokalne uprave i samouprave koja je iznosila 2.887 mln. kn (ZAP: "Statistički bilten" br.12, 1994) i potrošnje izvanproračunskih fondova koja je iznosila 5.765 (procjena prema podacima DZMAP-a: "Croatian economic trends", prosinac 1994, prema izdacima izvanproračunskih fondova) i ona je u strukturi GDP-a prema procjeni 1994. iznosila 29.78%.

Bruto investicije (I) su 1994. iznosile 17.314 mln. kn, a sastojale su se od: investicija u fiksni kapital koje su iznosile 11.953 (procjena prema ostvarenim investicijama, isplatama za investicije i strukture domaćih i stranih investicija - podaci Državnog zavoda za statistiku) i promjene zaliha (u privredi) koje su iznosile 5.361 mln. kn (procjena Svjetske banke i Vlade RH vrlo je upitna s obzirom na visok udio promjene zaliha u BDP-u što možda inicira dobro poznat problem precjenjene vrijednosti zaliha uslijed rasta cijena. Isti učinak je nestao u 1995. zbog mnogo manjeg rasta cijena). Stoga pogledajmo udio investicija u fiksni kapital. On je u strukturi BDP-a prema procjeni 1994. iznosio 14.09%.

Izvoz robe i usluga (E) je 1994. godine iznosio 39.252 mln. kn (prema NBH: "Main statistical indicators", razni brojevi), a uvoz robe i usluga (U) 40.636 mln. kn (prema NBH: "Main statistical indicators", razni brojevi),

pa je deficit u trgovačkoj bilanci u strukturi GDP-a prema procjeni iz 1994. iznosio -1.63%.

Agregatna osobna potrošnja (C) 1995. godine iznosila je 52.942 mln. kn, a sastojala se od: osobne potrošnje na robu i usluge koja je 1994. iznosila 45.600 mln. kn (podaci DZMAP: "Croatian economic trends", siječanj 1995. i siječanj 1996.), stambene rente koja je 1994. iznosila 5.201 mln kn (prema DZMAP) i potrošnje vlastitih poljoprivrednih proizvoda samostalnih poljoprivrednika koja je iznosila 2.141 mln. kn (procijenjeno prema podacima Državnog zavoda za statistiku pomoću broja samostalnih poljoprivrednika i prosječne plaće u poljoprivredi). U strukturi procjene BDP-a za 1995. godinu osobna potrošnja iznosila je 57.04%, dakle u odnosu na 1994. godinu se povećao udio osobne potrošnje u BDP-u s oko 51% na oko 57%.

Agregatna javna potrošnja na robu i usluge (G) iznosila je 1995. godine 34.879 mln kn, a sastojala se od: potrošnje središnje države koja je iznosila 20.744 mln kn (podaci Ministarstva financija: "Mjesečni statistički prikaz Ministarstva financija", br. 1, 2, 3 i 4, 1995. i 1996.), potrošnje lokalne uprave i samouprave koja je iznosila 4.585 mln kn (ZAP: "Statistički bilten" br.12, 1994) i potrošnje izvanproračunskih fondova koja je iznosila 9.550 mln kn (procjena prema podacima DZMAP-a: "Croatian economic trends", prosinac 1994, prema izdacima izvanproračunskih fondova) i ona je u strukturi BDP-a prema procjeni 1995. iznosila 35.58%, odnosno udio javne potrošnje u BDP-u se povećao u odnosu na 1994. godinu s oko 30% na oko 36%. Pri tomu treba naglasiti da se stavka "Neto posudbe umanjene za otplate" ne uključuje u tekuću potrošnju države već se pridodaje stavki "Investicije" iako se dobar dio ovih posudbi nikada ne vraća državi. Nadalje treba uvijek imati na umu da je proračun prikazan na "cash" osnovi, a ne na "commitment" osnovi što znači da neplaćena potraživanja nisu prikazana.

Bruto investicije (I) su 1995. iznosile 16.297 mln kn, a sastojale su se od: investicija u fiksni kapital koje su iznosile 13.144 (procjena prema isplatama za investicije i strukture domaćih i stranih investicija - podaci

Državnog zavoda za statistiku) i promjene zaliha koje su iznosile 3.153 mln kn (procjena Svjetske banke i Vlade RH). Investicije su u strukturi BDP-a prema procjeni 1995. Iznosile 16.06%, odnosno njihov udio u BDP-u se smanjio u odnosu na 1994. godinu s oko 19% na 16%. Budući da je procjena promjene zaliha nepouzdana treba promotriti promjenu investicija u fiksni kapital. Njihov udio u BDP-u 1995 je iznosio 14.16%, a udio u BDP-u 1994 godine je iznosio 14.09. Dakle udio investicija u fiksni kapital u BDP-u je bio stabilan, a uz korekciju BDP-a u 1994. godini za vjerojatnu precjenjenost zaliha za 2-3 mln kn taj udio bi pokazao blagi rast u 1995. godini u odnosu na 1994. godinu. Međutim, radi se većinom o investicijama u "neproizvodni kapital", odnosno obnovi objekata porušenih u ratu.

Izvoz robe i usluga (E) je 1995. godine iznosio 38.307 mln kn (prema NBH: "Main statistical indicators", razni brojevi), a uvoz robe i usluga (U) se povećao (u odnosu na 1994. godinu) i iznosio 49.617 mln kn (prema NBH: "Main statistical indicators", razni brojevi), pa je deficit u trgovačkoj bilanci u strukturi BDP-a prema procjeni iz 1995. iznosio -12.18%, odnosno povećao se u odnosu na strukturu BDP-a 1994. sa -1.6% na -12.18%.

Prema pristupu agregatne potražnje GDP je 1994. iznosio 84.846 mln kn, a 1995. godine 92.808 mln kn. Nominalno povećanje BDP-a 1995/1994. iznosi 9.38% (tablica 7). To je uglavnom posljedica povećanja osobne potrošnje za oko 21% i javne potrošnje za čak 37% (pri tumačenju ovih promjena opet treba imati na umu da su udjeli u 1994. godini jednim dijelom podcjenjeni zbog precjenjene promjene zaliha, te su stoga i promjene u nominalnom iznosu pojedinih kategorija 1995/1994 zbog istih razloga blago precjenjene). Ukupne investicije su se smanjile za 6% uz napomenu da su investicije u fiksni kapital rasle nominalno 1995/1994 za 9.96% dok je promjena zaliha pala za 42%. Izvoz je pao za 2.5% što je posljedica nepovoljnog kretanja tečaja za izvoznike, dok je uvoz istodobno porastao za čak 22%, što je posljedica

povoljnog kretanja tečaja za uvoznike¹². Ako se uzmu prosječni tečajevi dolara (NBH) za 1994. godinu (1 USD = 5.993 kn) i 1995. godinu (1 USD = 5.22 kn), dobije se da je BDP prema pristupu agregatne potražnje 1994. godine iznosio 14.158 mln. USD, a 1995. 17.789 mln. USD. Ako se uzme da je Republika Hrvatska imala u obje godine 4.784.265 stanovnika, tada je, prema pristupu agregatne potražnje BDP po stanovniku 1994. godine iznosio 2.959 USD, a 1995. godine 3.718 USD.

Kao što se može vidjeti, procjena BDP-a pristupom agregatne potražnje daje slične rezultate kao procjena BDP-a pristupom dohotka. Uslijed obuhvata pojedinih komponenti pristupa dohotka i pristupa agregatne potražnje, plaćenih dohodaka umjesto ostvarenih, različitog obuhvata raznih serija podataka i komponenti koje su se morale procjenjivati, razumljivo je da postoji razlika u procjenama između pristupa dohotka i pristupa agregatne potražnje, no te su razlike u granicama prihvatljivog. Iz toga se može zaključiti da se stvarni BDP Republike Hrvatske 1994. godine kretao između 83.145 mln kn (pristup dohotka) i 84.846 mln kn (pristup agregatne potražnje), a 1995. godine između 92.870 mln kn (pristup dohotka) i 92.808 mln kn (pristup agregatne potražnje). Isto tako se BDP u dolarskim iznosima kreće za 1994. godinu između 13.874 mln USD (pristup dohotka) i 14.157 mln USD (pristup agregatne potražnje), a za 1995. godinu između 17.791 mln USD (pristup dohotka) i 17779 mln. USD (pristup agregatne potražnje).

---

¹² Vidi: Babić, Ante: "Efektivni tečaj kune u antiinflacijskom razdoblju", Privredna kretanja i ekonomska politika, Br. 5, Narodna banka Hrvatske i Ekonomski institut, Zagreb, prosinac 1995.

5. BDP DEFLATOR

BDP deflator predstavlja najobuhvatniju mjeru promjene cijena u nacionalnom gospodarstvu tijekom godinu dana. Budući da je $BDP = C + I + G + E - U$, BDP deflator je dakle zbroj deflatora pojedinačnih kategorija BDP-a ponderiran udjelom pojedine komponente u ukupnom BDP-u. Iz definicije je jasno vidljiva golema razlika između kategorije indeksa troškova života i BDP deflatora. Dok indeks troškova života mjeri promjenu cijena samo jedne komponente BDP-a (osobne potrošnje), BDP deflator obuhvaća i promjene svih komponenti BDP-a. U "normalnim" prilikama ova dva indeksa se kreću približno na istim razinama (ovisno o mjerama fiskalne i monetarne politike, te politike tečaja). Stoga je iskaz stopa inflacije preko indeksa troškova života gotovo savršen supstitut za indeks BDP-deflatora. Rezultat toga je i navika velikog broja stručnjaka ali i laika da o porastu opće razine cijena sude na osnovu indeksa troškova života.

Slučaj Hrvatske za razdoblje 1995/94 je zapravo izuzetak od pravila upravo zbog vrlo različitih deflatora po pojedinim komponentama BDP-a i stoga je svaka aproksimacija porasta opće razine cijena bilo preko indeksa troškova života, bilo preko indeksa cijena na malo, upitna. Riječ je zapravo o tome da je jaka valuta držala indeks cijena koje ulaze u košaru dobara za računanje vrlo nisko, a istovremeno se udio uvoznih proizvoda u toj košari svakodnevno povećavao. Zato se stječe dojam da se opća razina cijena povećavala vrlo malo. Međutim, potpuno je drukčija slika, ako uvažimo pretpostavku konstantne produktivnosti i izračunamo deflatore za preostale kategorije BDP-a. Nažalost, morat ćemo izračunavanje deflatora ograničiti na izračunavanje deflatora po kategorijama C, I i G, jer ne postoji dostatna statistička osnovica za kategorije E i U (jedinična cijena izvoza i uvoza), a svaki pokušaj njene procjene je upitan. Ograničivši se, dakle, na korištenje kategorija C, I i G, izračunat ćemo deflator. Za deflacioniranje kategorije C koristimo indeks troškova života (104)¹³, za deflacioniranje kategorije I indeks

---

¹³ Izvor: DZS, "Mjesečno statističko izvješće", br.3, Zagreb, 1996.

cijena sredstava za rad pri proizvođačima (97)¹⁴, za deflacioniranje G koristimo indeks rasta nominalnih neto plaća po zaposlenom u neprivredi (120)¹⁵, pretpostavljajući konstantnu proizvodnost rada u razdoblju 1995/94 (prilagodba je načinjena za uključivanje naknada za topli obrok i prijevoz). BDP deflator za razdoblje 1995/94 je **108,36%**. Ovaj deflator se bitno razlikuje od indeksa troškova života (104%) zbog visokog deflatora za državnu potrošnju (G). Ovo nikako ne znači da bi porast nominalnih plaća trebalo deflacionirati ovim brojem da bi se dobio indeks troškova života, odnosno boljitka u razdoblju 1995/94. On samo znači da je opća razina cijena rasla za 8.36% dok je indeks troškova života potpuno drugi pokazatelj. Sada nekako postaju i razumljivije stope nominalnog porasta u razdoblju 1995/94 dobivene pristupom dohotka i pristupom agregatne potrošnje. Pristupom agregatne potrošnje taj nominalni porast iznosi 9.38%, dok pristupom dohotka on iznosi 11.69.

Posve je jasno da značajnu ulogu igra i razlika između obračunatog i stvarno realiziranog novčanog toka. Isto tako je otvorena mogućnost različite definicije obuhvata kod pojedinih serija prema izvorima, kao i statističkih grešaka i propusta. U obzir treba uzeti ponajprije vjerodostojnost stavke promjene u zalihama u 1994. godini, zatim napravljene aproksimacije kod uključivanja dodatka za topli obrok i prijevoz, nepostojanje statističkih podataka o potrošnji naših rezidenata u inozemstvu ("shopping"), te po pristupu agregatne potrošnje upitnu sveobuhvatnost stavki u budžetu države s obzirom na ratno okružje. Sve pobrojano ostavlja mogućnost razlikovanja nominalnog rasta po ova dva pristupa, ali jasno ukazuje da je ipak postojao rast, a ne realni pad (-1.48%)¹⁶ kako pokazuje službena statistika uz brojne manjkavosti na čijem otklanjanju se trenutno radi. Sve u svemu, rast realnog GDP-a u razdoblju 1995/94 iznosi po pristupu dohotka 3.0%, dok pristupom agregatne potrošnje stopa realnog rasta iznosi 1.0%. Teško bi bilo reći

---

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Izvor: DZS, "Mjesečno statističko izvješće", br.3, Zagreb, 1996.

koji je od ova dva broja "bliži" stvarnom rastu, ali poznavajući manjkavosti i aproksimacije kod oba pristupa opravdano sumnjamo da je nominalni rast po pristupu dohotka blago **precjenjen** dok se po pristupu agregatne potrošnje dešava **suprotno**. Stoga se stopa stvarnog rasta vjerojatno nalazi između ove dvije upravo izračunate i čini nam se preporučljivo, poradi prezentiranja realne stope rasta hrvatskog gospodarstva za razdoblje 1995/94 kao i izradu ekonomskih analiza i projekcija, korištenje aritmetičke sredine ove dvije metode. Dakle, uprosječna stopa realnog rasta za razdoblje 1995/94 iznosi 2.0% uz BDP deflator 108.36% i indeks rasta nominalnog BDP-a 110.56%.

6. BRUTO NACIONALNA ŠTEDNJA

Od važnijih računovodstvenih identiteta u sustavu nacionalnih računa treba svakako još spomenuti bruto nacionalnu štednju. Do navedene stavke se dolazi na sljedeći način:

1) prvo se izračuna veličina bruto domaćeg dohotka (BDD) koji je jednak zbroju bruto domaćeg proizvoda (BDP) i neto faktorskom dohotku iz inozemstva (YF). Sustav nacionalnih računa 1993. navodi ispravnost korištenja termina BDD umjesto dosad korištenog termina bruto nacionalni proizvod (BNP) zbog toga što je to koncept dohotka (dodaju se faktorski dohoci), a ne koncept proizvoda.

$$\text{BND} = \text{BDP} + \text{YF}$$

2) zatim se veličini bruto nacionalnog dohotka (BND) doda veličina neto transfera iz inozemstva (TRF) pa se dobije veličina koja se naziva bruto domaći raspoloživi dohodak (BNRD).

$$\text{BNRD} = \text{BND} + \text{TRF}$$

3) zatim se od veličine bruto domaći raspoloživog dohotka odbije agregatna potrošnja (C) da bi se dobila veličina bruto nacionalne štednje (S).

$$S = \text{BNRD} - (C + G)$$

Da bismo sada izračunali stopu nacionalne štednje treba dobivenu veličinu nacionalne štednje (S) podijeliti s veličinom BDP-a.

Drugi važan identitet povezuje bruto nacionalnu štednju (S) i investicije (I) kako slijedi:

$$(S - I) = (E - U) + YF + \text{TRF} = \text{CAB}$$

pri čemu je CAB bilanca na tekućem računu u bilanci plaćanja. Važnost ovog identiteta nikada ne može biti prenaplašena. Dakle, razlika između bruto štednje i investicija u gospodarstvu je jednaka razlici na tekućem računu. Velika je važnost ovog identita u projekcijama, jer se obično pokušava odrediti gornja granica udjela deficita na tekućem računu u odnosu na BDP (CAB/BDP). Ovaj identitet ujedno služi kao okosnica za povezivanje realnog i monetarnog sektora preko veličine deficita u pojedinim sektorima nacionalne ekonomije (država, poduzeća, domaćinstva i inozemstvo).

Stopa nacionalne štednje u Hrvatskoj u 1995.

Budući da su podaci za 1995. godinu relativno "pouzdaniji" (manja je razlika između rezultata dobivenih pristupom dohotka i pristupom agregatne potražnje) izračunat ćemo stopu nacionalne štednje za Hrvatsku u 1995 godini. Koristit ćemo rezultate dobivene pristupom agregatne potražnje (BDP 1995 = 92.808 mln kn) imajući na umu da je razlika između rezultata za 1995. po pristupu dohotka zanemariva (BDP 1995 po pristupu dohotka je jednak 92.870 mln kn).

1995 godina

$$\begin{array}{r}
 1) \text{ BDP} = 92.808 \\
 \quad + \text{YF} = -487 \\
 \quad \text{=====} \\
 \text{BND} = 92.321 \\
 \quad + \text{TRF} = 3.371 \\
 \quad \text{=====} \\
 \text{BNRD} = 95692 \\
 \\
 2) \text{ BNRD} = 95692 \\
 \quad -(\text{C} + \text{G}) = -87821 \\
 \quad \text{-----} \\
 \quad \text{S} = 7871
 \end{array}$$

Stopa nacionalne štednje u 1995. godini je iznosila 8.48%. Ovo je izuzetno niska stopa bruto nacionalne štednje, a imajući na umu da bi se stopa investiranja trebala kretati oko 20% ukoliko želimo ući u putanju kontinuiranog i stabilnog rasta, to znači da će Hrvatska ili morati povećati stopu nacionalne štednje, ili se u dugom razdoblju pokušati financirati održivim deficitom na tekućem računu. Provjerimo da vrijedi:

$$\begin{array}{r}
 (\text{S} - \text{I}) = \text{CAB} \\
 (7871 - 16297) = \text{E} - \text{U} + \text{YF} + \text{TRF} \\
 -8426 = -8426
 \end{array}$$

Udio deficita na tekućem računu bilance plaćanja kao udjel u BDP-u iznosio je 9.08%. Ovo je izuzetno visok udio i upitna je njegova održivost u dužem razdoblju.

7. ZAKLJUČAK

Gross domestic product (GDP) ili bruto domaći proizvod (BDP) u tekućim cijenama predstavlja konačni rezultat aktivnosti proizvodnje rezidentnih proizvođača, odnosno ukupnu novčanu vrijednost finalnih dobara i usluga proizvedenih u nekoj zemlji.

Prema SNA 1993. postoje tri pristupa mjerenju BDP-a. To su pristup proizvodnje, pristup agregatne potražnje i pristup dohotka. Prema pristupu dohotka, BDP je jednak sumi naknada zaposlenima, poreza manje subvencija na proizvode i uvoz, neto mješovitog dohotka, neto poslovnog viška i potrošnje fiksnog kapitala. Prema pristupu agregatne potražnje BDP je jednak sumi komponenti finalne potrošnje C, I, G, i (E-U).

Procjena BDP-a u ovom radu vršena je prvo pomoću pristupa dohotka, a potom pomoću pristupa agregatne potražnje u tekućim cijenama prema podacima Zavoda za platni promet, Državnog zavoda za statistiku, Državnog zavoda za makroekonomske analize i prognoze, Ministarstva financija, NBH (Monthly statistical indicators), MMF-a, te rada *Ocjena bruto domaćeg proizvoda (BDP) Republike Hrvatske za razdoblje od 1990. do 1994. godine* autora M. Crnogorac i D. Marin.

Bruto domaći proizvod (procjena pristupom dohotka) za 1994. u tekućim cijenama je iznosio 83.145.305 tisuća kuna. Prema aritmetičkoj sredini srednjeg tečaja NBH za USD koji je 1994. iznosio 1 USD = 5,993 kn, bruto domaći proizvod (procjena 1994) iznosio je 13.873.737 tisuća dolara, odnosno 2.900 USD po stanovniku (4.784.265 stanovnika).

Bruto domaći proizvod (procjena pristupom dohotka) za 1995. u tekućim cijenama je iznosio 92.870.137 tisuća kuna. Prema aritmetičkoj sredini srednjeg tečaja NBH za USD koji je 1995. iznosio 1 USD = 5,22 kn, bruto domaći proizvod (u 1995) iznosio je 17.791.214 tisuća dolara, odnosno 3.719 USD po stanovniku (isti broj stanovnika).

Nominalni rast BDP-a 1995/1994 prema pristupu dohotka iznosio je 11.69%, što se može objasniti porastom bruto naknade zaposlenima 14.33% i porastom neto poreza na proizvodnju i uvoz 20.84%.

Bruto domaći proizvod (procjena pristupom agregatne potražnje) za 1994. u tekućim cijenama je iznosio 84.846 milijuna kuna. Prema aritmetičkoj sredini srednjeg tečaja NBH za USD koji je 1994. iznosio 1 USD = 5,993 kn, bruto domaći proizvod (procjena 1994.) iznosio je 14.158 milijuna dolara, odnosno 2.959 USD po stanovniku (4.784.265 stanovnika).

Bruto domaći proizvod (procjena pristupom agregatne potražnje) za 1995. u tekućim cijenama je iznosio 92.808 milijuna kuna. Prema aritmetičkoj sredini srednjeg tečaja NBH za USD koji je 1995. iznosio 1 USD = 5,22 kn, bruto domaći proizvod (procjena 1995) iznosio je 17.779 milijuna dolara, odnosno 3.716 USD po stanovniku (isti broj stanovnika). Uz interne procjene veličine sive ekonomije (15-20% od službenog BDP-a) procijenjeni BDP po stanovniku u 1995. po srednjem tečaju NBH za USD za 1995 (1 USD = 5.22 kn) uz isti broj stanovnika, iznosi oko 4.450 USD. Ovaj broj dobiva određeno značenje pogodno za komparaciju društvenog blagostanja tek kad se izračuna vrijednost pariteta kupovne moći za promatrano razdoblje i krivulja raspodjele dohodaka.

Nominalni rast BDP-a 1995/1994. prema pristupu agregatne potražnje iznosio je 9.38%, što se može objasniti porastom agregatne osobne potrošnje 21% (koja realni izvor za financiranje ne nalazi samo u tekućem dohotku već i u štednji iz prethodnim razdoblja, što uz zadani tečaj i konverziju valuta otvara prostor za oporezivanje aktivnosti u ekspanzivnoj trgovini) i porastom agregatne javne potrošnje 38%.

Procjena BDP-a pristupom agregatne potražnje daje slične rezultate kao procjena BDP-a pristupom dohotka. Iz toga se može zaključiti da se stvarni BDP Republike Hrvatske 1994. i 1995. godine kretao između procjena pristupom dohotka i pristupom agregatne potražnje za te godine.

BDP deflator za razdoblje 1995/94 izračunat na temelju komponenti BDP-a (C, I i G) iznosi 108.36%. BDP deflator je ovako velik (u odnosu na indeks troškova života) zbog izuzetno velikog deflatora u državnoj potrošnji (uz pretpostavku konstantne produktivnosti u outputu državnih namještenika). Uz ovakav deflator stopa realnog rasta iznosi: po pristupu dohotka 3%, a po pristupu agregatne potrošnje 1%. Zbog nepostojanja statističkih podataka za izračunavanje pojedinih kategorija u oba pristupa (npr. obračunata potrošnja fiksnog kapitala, potrošnja rezidenata u inozemstvu, previsok udio promjene zaliha u 1994. što snižava udjele ostalih komponenti i slično) kao i zbog različitosti koncepta obračunato i stvarno naplaćeno, javile su se određene manje razlike između rezultata. Dodatni problem predstavlja veličina stambene rente. Međutim, njihova veličina mijenja sliku o nominalnoj veličini BDP-a, ali ne utječe presudno na kretanje dinamike BDP-a (stope nominalnog i realnog rasta). Svjesni potcjenjenosti, odnosno precjenjenosti pojedinih kategorija kod oba pristupa predlažemo korištenje uprosječne stope realnog rasta za razdoblje **1995/94. koja iznosi 2.0%**. Visina BDP deflatora otvara i pitanje točnosti analiza NBH o realnoj količini novca u opticaju (koji su zasnovani na indeksima cijena na malo) kao i objektivnost tvrdnje da je Hrvatska zemlja s najnižom stopom inflacije u 1995. godini.

Stopa nacionalne štednje je u Hrvatskoj vrlo niska (u 1995. ona iznosi 8.48%, a slika je još lošija ako se izračuna stopa domaće štednje, odnosno ako se isključe transferi pristigli iz inozemstva). Dugoročno je takva stopa štednje neodrživa, a kratkoročno će se očito morati posegnuti za inozemnom štednjom. U 1995. godini Hrvatska je upravo to i učinila ostvarivši deficit na tekućem računu koji po udjelu u BDP-u čini 9.08%. U kontekstu visokih deficita koji su nužnost zbog niskih stopa nacionalne štednje treba ocjeniti i kretanje realnog efektivnog tečaja u dugom razdoblju, te sve pozitivne i negativne implikacije moguće aprecijacije odnosno deprecijacije nacionalne valute.

Analiza tih indikatora kao i samih odrednica rasta BDP-a (mjere monetarne i fiskalne politike, politika tečaja, visina carinske zaštite, prelazak iz budžetskog suficita u deficit, aktivnost subjekata s mekim i tvrdim budžetskim ograničenjima, kretanje bilance plaćanja, prožimanje novčanih i realnih tokova) izlaze izvan okvira ovog rada.

8. LITERATURA

1. Anušić, Zoran i Sandra Švaljek, "Olivera-Tanzi: teorija i njezin odraz u hrvatskom programu stabilizacije", Privredna kretanja i ekonomska politika, br. 44, listopad 1995., Narodna banka Hrvatske i Ekonomski institut Zagreb, str. 43-70.
2. Babić, Ante: "Efektivni tečaj kune u antiinflacijskom razdoblju", Privredna kretanja i ekonomska politika, Br. 5, Narodna banka Hrvatske i Ekonomski institut, Zagreb, prosinac 1995.
3. Babić, Mate, "Analitički aspekti društvenog računovodstva", Sveučilište u Zagrebu, Fakultet za vanjsku trgovinu, Zagreb, 1980.
4. Bejaković, Predrag, "Metode mjerenja i fenomen sive ekonomije u Hrvatskoj", Financijska praksa 19(4), Zagreb 1995., str. 317-346.
5. Crnogorac, Milenka i Dušica Marin, "Ocjena bruto domaćeg proizvoda (Gross Domestic Product) Republike Hrvatske za razdoblje od 1990. do 1994. godine", Privredna kretanja i ekonomska politika, br. 41, srpanj 1995., Narodna banka Hrvatske i Ekonomski institut Zagreb, str. 43-70.
6. Državni zavod za makroekonomske analize i prognoze, "Croatian Economic Trends", br. 3-5, Zagreb, 1995.
7. Državni zavod za statistiku, "Mjesečno statističko izvješće", br. 1-12 1994., br. 1-12 1995., br. 1-3 1996., Zagreb.
8. Državni zavod za statistiku, "Priopćenja: Prosječne mjesečne neto plaće zaposlenih u 1995.", razni brojevi, Zagreb, 1995.
9. Državni zavod za statistiku, "Priopćenja: Zaposleni po djelatnostima", razni brojevi, Zagreb, 1995.
10. Državni zavod za statistiku, "Priručnik za izradu nacionalnih računa", United Nations, New York 1986., (interni metodološki materijal/radna verzija prijevoda).
11. Državni zavod za statistiku, "Sistem društvenih račun: Nacrt poglavlja i dodaci", interni metodološki materijal/radna verzija prijevoda, Zagreb, svibanj 1992.
12. Državni zavod za statistiku, "Statistički ljetopis", Zagreb, godina 1994. i 1995.

13. International Monetary Fund, "International Financial Statistics", siječanj-prosinac 1995., Washington D.C.
14. Lovrinčević, Željko, "Značenje I-O u novom sustavu SNA i mogućnosti primjene I-O analize", magistarski rad, Ekonomski fakultet Zagreb, 1995.
15. IMF, "Recent Economic Developments", European I Department, IMF, Washington, DC., 1995.
16. Mikulić, Davor, "Procjena bruto domaćeg proizvoda Republike Hrvatske po koncepciji Ujedinjenih naroda (SNA)", magistarski rad, Ekonomski fakultet Zagreb, 1995.
17. Ministarstvo financija, "Mjesečni statistički prikaz Ministarstva financija", br. 1-3, Zagreb, 1995. i 1996.
18. Narodna banka Hrvatske, "Main statistical indicators", br. 1-11, Vol III, Zagreb, 1995.
19. Procjene Svjetske banke i Vlade Republike Hrvatske, rukopis.
20. Pyatt, Graham, "Commodity Balances and National Accounts: A SAM Perspective", *The Review of Income and Wealth*, No. 2, June 1985.
21. Švaljek, Sandra, "Fiskalni deficit, fiskalni prihodi i inflatorno financiranje", *Privredna kretanja i ekonomska politika*, br. 40, lipanj 1995., Narodna banka Hrvatske i Ekonomski institut Zagreb, str. 25-72.
22. United Nations, "System of National Accounts 1968", Washington D.C., 1968.
23. United Nations, "System of National Accounts 1993", Washington D.C., 1993.
24. Zavod Republike Slovenije za statistiko, "Razvojna vprašanja statistike, Bruto domaći proizvod Republike Slovenije 1987-1988, Metodologija Združenih naroda, eksperimentalni obračun", Ljubljana, prosinac 1991.
25. Zavod za platni promet, "Osnovna privredno-financijska kretanja", Zagreb, br. 12 veljača 1995., br. 10 prosinac 1995., br. 11 siječanj 1996.
26. Zavod za platni promet: "Statistički bilten", br. 12, 1994, 1995, Zagreb.